

УДК 338.483(292.451/.454)

Павло ШТОЙКО

Львівський державний університет фізичної культури

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

Будь-який природно-територіальний комплекс (ПТК) має природно-ресурсний потенціал, зокрема туристичний. Найвагоміший резерв туристичної діяльності залишився у ландшафтах природно-заповідного фонду, природно-рекреаційних комплексах, дещо менше в агросистемах. Можливості збереження ландшафтної різноманітності та належного використання їх потенціалу дедалі звужуються. Обмеженість рекреаційних територій пов'язана із формуванням нових складових частин туристичних послуг.

Важливою умовою розвитку рекреаційного господарства є кліматичні ресурси. Вони зумовлюють загальну комфортність території для лікування та відпочинку, сприяють використанню туристично-рекреаційних можливостей гірського краю упродовж року. Термічні режими в умовах надмірного зволоження змінюються з висотою. Різні типи повітряних мас упродовж року змінюють одні одних, хоча домінує морське повітря з Атлантики.

Вітровий режим, що тісно пов'язаний з циркуляцією атмосфери, спричинений орографічними особливостями. Середня річна температура повітря, наприклад, для м. Турки становить 5,6° С, а на позначці 1000 м знижується до 0,3° С; річна амплітуда температури становить – 22,1° С. Кількість опадів пов'язана з полівними вітрами й експозицією схилів. Зокрема, Верховинський хребет отримує 1100 мм. У його найвищих частинах сніг сходить у кінці квітня, на початку, а іноді й в середині травня.

Особливу цінність ландшафтних рекреаційних ресурсів визначають висока лісистість, мальовничість, різноманітність форм рельєфу, багатство рослинного і тваринного світу тощо. Тут сприятливими для туристичної активності є Турківський верховинський ландшафт з низькогірними міжріччями під буково-ялиновими лісами (сх. та пд.

частини району). Тоді як Орівський бескидський ландшафт містить середньогірські крутосхили межиріччя з густими буково-ялиновими лісами, у них рідшають поселення, але зростають відстані (с. Риків, Головське, Ясениця, ін.). Туристичні переходи між поселеннями стають тривалими, а маршрути складними.

Рекреаційно-туристичні послуги дедалі частіше забезпечують необхідність людей у відпочинку, відновленні їх фізичних та духовних, естетичних і пізнавальних потреб. У цьому контексті ландшафти Українських Карпат особливо багаті рекреаційним потенціалом.

Ліси забезпечують розвиток лікувальної, оздоровчої, спортивно-туристичної, пізнавальної та інших форм лісової рекреації. Для відпочинку та оздоровлення людей необхідне чисте, багате киснем повітря, сприятливий мікроклімат з високими санітарно-гігієнічними та естетичними властивостями, а також рослини, плоди яких мають високі смакові якості, значний вміст вітамінів, цукру, кислот – суниці, чорниці, малина, ожина, горобина, ін., росте велика кількість грибів, з цінних їстівних – білі, опеньки, сирожки, лисички, рижики, масляки тощо.

Первинний (корінний) стан території карпатського регіону вкривали буково-ялицеві та смереково-ялицево-букові ліси (вони уцілили лише де-не-де, майже зник дуб, явір, ясен). Лісові угіддя трансформувалися в чагарники, лісові луки, агрофітоценози, сільськогосподарські угіддя.

Верхів'я Дністра перебувають у гірському лісовому (450–500 до 1250–1400 м) і субальпійському поясі (1250–1400 до 1800 м). Головною лісоутворюючою породою дерев є смерека, яка продуктивна і швидко росте менше ялиця та бук. У поясі приполонинських бучин у трав'яному покриві росте чорниця та ожина лісова (на схилах г. Пікуй сформувався букове криволісся).

Реалізація туристичного потенціалу в природних ландшафтах передбачає сукупну здатність їх ресурсів забезпечувати певні атракції для надання туристичних послуг. Туристичні атракції місцевості – це, насамперед, природне середовище, кліматичні умови, національні парки, ботанічні сади, торговельні центри, музеї тощо. Зрозуміло, що вони популярні в туристичній господарській діяльності що, зі свого боку, формує туристичні потоки. З метою збереження і подальшої гармонізації у взаєминах «людина-природа» варто з'ясувати головні напрями їх використання для збереження допустимого екологічного наванта-

ження і прогнозування їх відповідно до природи свого призначення та різновиду туристичної діяльності. Природно-ресурсний потенціал здатний виконувати функції різних видів господарської діяльності.

Різноманітність природокористування зумовлена різноманітністю функціонування ПТК, умов їх формування, зокрема наявністю рекреаційних ресурсів. Механізм формування та реалізації туристичного потенціалу в ландшафтах передбачає виявлення смуг специфічного поєднання відмінних природних умов і ресурсів зі специфікою людської діяльності. Це забезпечує збереження збалансованості їх розвитку. Туристичний потенціал здатний формувати різновекторну туристичну діяльність.

Туристичні ресурси містять природні, історичні, соціально-культурні об'єкти, здатні задовольняти духовні потреби туристів, відновлення та розвиток їх фізичних сил. Вони створюють можливість розширення виробництва туристичного продукту, що визначається активами, запасами, внутрішніми резервами туристичної організації, природними й соціальними умовами, в яких вона діє (сукупність природних, оздоровчих, культурних та ін. ресурсів, здатних задовольняти різні вимоги і потреби туристів). Рекреаційно-туристичні ресурси, кількісно обмежені та якісно диференційовані, виступають як товар, їх фіксують у кадастрі – узагальнена споживча (вартісна або бальна) оцінка туристичних ресурсів.

Рекреаційні ресурси містять природні лікувальні ресурси й належать до природних об'єктів і територій з особливим режимом охорони, мають свої особливості у використанні та захисті. Отже, туристичні ресурси загалом містять природно-кліматичні, археологічні, соціокультурні, архітектурні, наукові і промислові, культурні та ін. об'єкти або явища, використані для потреб людини в процесі із метою туризму [1].

До основних властивостей туристичних ресурсів зараховують унікальність, естетичну привабливість, кліматичні умови, доступність, пейзажні й екологічні, соціально-демографічні характеристики, спосіб використання, історичні й художні цінності, лікувально-оздоровчу значущість.

Ідентифікація туристичного потенціалу зумовлена ступенем диференціації природних ландшафтів з виявленням окремих груп, виокремлених за домінантними функціями: рекреаційною, еколого-

освітньою, пізнавальною та оздоровчою, пов'язана з найпоширенішими видами туристичної діяльності – рекреаційним, сільським, екологічним туризмом.

Раціональне використання природно-ресурсного потенціалу територій передбачає забезпечення «відновлювальних» зон господарювання з різними функціональними стратегіями, передусім інвестиційними та маркетинговими. Це дає можливість з'ясувати й обґрунтувати рівні туристичного потенціалу в Українських Карпатах. Проте за будь-яких умов важливою ознакою господарювання, туристичного є зокрема, заходи, необхідні для відновлення потенціалу, збалансованого розвитку функціональних можливостей ПТК та суспільних потреб.

Карпатський регіон має значний ресурсний потенціал з багатою матеріальною і духовною культурою, унікальною екосистемою, яку використовують не лише для економічної, а й для оздоровчої, пізнавальної, спортивної та культурно-дозвільної діяльності.

Рекреація як сукупність явищ і стосунків у процесі оздоровчої, пізнавальної, спортивної і культурно-дозвільної діяльності формується і реалізується на спеціалізованих територіях [2].

Рекреаційні ресурси – орографічні, кліматичні, бальнеологічні, водні, флоро-фауністичні, культурно-історичні – пам'ятки історії та культури, археологічні, архітектурні, релігійні, мистецькі тощо. В Українських Карпатах найбагатші культурно-історичні й рекреаційні ресурси є в Косівському, Коломийському та Верховинському районах, у яких представлені всі види рекреаційних ресурсів; клімато-терапевтичні ресурси – у Верховинському, Долинському, Рожнятівському та ін. районах. Важливо відзначити релігійні центри у с. Манява Богородчанського району, с. Отинія Коломийського району, селах Путила й Дземброня Верховинського району та місті Коломия [4].

Рекреаційні ресурси тісно пов'язані між собою: туристичні бази та комплекси, житлові об'єкти, включаючи індивідуальні споруди та приміщення відпочинку, охорони здоров'я, приміщення підприємств побутового обслуговування спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди, а також сакральні, торговельні об'єкти різної форми власності – державні, приватні та кооперативні.

До об'єктів сучасної рекреації зараховують і сільський туризм, зокрема котеджі у с. Соколівка та Кобаки Косівського району, у с. Дов-

гопії Верховинського району із зонами відпочинку з додатковими елементами атракцій; туристичні ресурси з етнографічною рекреацією у с. Яворів та Пістинь Косівського району з народними промислами – розвинутим самобутнім писанкарством, ліжникарством, ткацтвом тощо; екстремальна рекреація – туристична база рафтингу в с. Дземброні Верховинського району – рекреація екстремальних видів спорту і відпочинку, що вимагає спецпорядження та засобів пересування; гірськолижний комплекс «Бескид» (с. Мислівка Долинського району), туристичний гірськолижний комплекс «Буковель» (с. Поляниця Яремчанська м.р.). За висотою розміщення до низькогірних (до 1000 м над р.м.) в Українських Карпатах належать близько 50 гірськолижних комплексів та полів, до середньогірних нижнього поясу (1000–1500 м над р.м.) – 12 комплексів, до середньогірних верхнього поясу (1500–2000 м. над р.м.) – 1 комплекс [3, с. 6].

Українські Карпати діляться на ряд гірських систем – Східні Бескиди (крайня західна частина Карпат до долини р. Мизунки); Горгани (між долинами рр. Мизунки і Пруту); Чорногора (пд. частина Івано-Франківської області, окремі вершини понад 2000 м); Чивчинський хребет (крайній південь, по лінії державного кордону); Гринявські полонини (межиріччя Чорного і Білого Черемошу); Покутські або Гуцульські Альпи (долини р. Пруту і Черемошу), у кожній з яких свої природні підстави формування туристичного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Мальська М. П. Менеджмент туризму : навч. посіб. / М. П. Мальська, В. В. Худо. – Львів : Видавничий цент ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 295 с.
2. Масляк П. О. Рекреаційна географія : навч. посіб. / П. О. Масляк. – Київ : Знання, 2008. – 343 с.
3. Онуфрів Я. О. Композиційні основи ландшафтно-просторової організації гірськолижних комплексів (на прикладі Українських Карпат) : автореф. дис. ... канд. наук з архітектури / Я. О. Онуфрів. – Львів, 2017. – 23 с.
4. Смадич І. П. Архітектурна організація об'єктів сучасної рекреації у Карпатському регіоні України : автореф. дис. ... канд. наук з архітектури / І. П. Смадич. – Львів, 2017. – 25 с.